

**Nadzwyczajna zmiana
stosunków i jej wpływ
na zobowiązania (klauzula
rebus sic stantibus).
Komentarz praktyczny
z orzecnictwem**

Wstęp

Klauzula *rebus sic stantibus* uważana była przez lata za marginalną konstrukcję prawną, potrzebną, ale mającą niewielkie zastosowanie w praktyce. Niestety ostatnie miesiące epidemii choroby COVID-19 wywołanej wirusem SARS-CoV-2 pokazały, iż ta instytucja jest niezbędnym i bardzo istotnym elementem porządku prawnego, gdyż nadzwyczajne sytuacje, wpływające często druzgocąco na stosunki cywilnoprawne, zdarzają się i mogą mieć charakter powszechny. Celem niniejszej publikacji jest przedstawienie poglądów doktryny i orzecznictwa na temat stosowania klauzuli *rebus sic stantibus* oraz odpowiedź na pytanie o stosowanie tej klauzuli w obecnej sytuacji prawnej i faktycznej. Podstawą rozważań jest analiza art. 357¹ KC. Analizie poddane zostały również przepisy KC, które dotyczą wpływu nadzwyczajnych zmian na konkretne stosunki cywilnoprawne. Poruszona została problematyka zamówień publicznych oraz przepisów incydentalnych związanych bezpośrednio z epidemią COVID-19.

Konstrukcja klauzuli *rebus sic stantibus* jest złożona. Z jednej strony jej cel jest jasny – regulowanie sytuacji, w których nadzwyczajne okoliczności uniemożliwiają lub znacznie utrudniają wykonanie umowy. Z drugiej strony skomplikowana konstrukcja klauzuli, szereg niedookreślonych pojęć, powoduje, że jej zastosowanie jest kwestią złożoną i wymaga w każdym przypadku starannej analizy. Jest to środek nadzwyczajny – stworzony na wypadek takich zdarzeń z jakimi mamy do czynienia obecnie. I jako środek nadzwyczajny klauzula *rebus sic stantibus* powinna być traktowana. Nie jest to środek na zmianę umowy, którą pochopnie podpisaliśmy, nie jest to lekarstwo na lekkomyślność, brak rozważenia rachunku ekonomicznego. Jest to narzędzie do stosowania w naprawdę wyjątkowych sytuacjach. A właśnie teraz mamy do czynienia z taką sytuacją, więc aktualność klauzuli *rebus sic stantibus* jest niepodważalna.

Publikacja koncentruje się na zagadnieniach aktualnych. Rozważania prawnoporównawcze oraz historyczne są zdecydowanie ograniczone. Szczegółowej analizie nie poddano kwestii wpływu zmiany ustroju

na stosowanie klauzuli. Poza zakresem głównych badań jest kwestia opcji walutowych – zagadnienia budzące szereg kontrowersji szczególnie w latach 2008–2009. Natomiast szczegółowo przeanalizowano rozwiązania prawne możliwe do zastosowania w obecnej sytuacji, gdy ze względów i faktycznych – groźba zachorowania, jak i prawnych – szereg ograniczeń wprowadzonych przepisami, wywiązywanie się z zobowiązań jest bardzo utrudnione, a czasem niemożliwe. Istotną częścią publikacji jest orzecznictwo, ukazujące sposób rozumowania sądów w konkretnych stanach faktycznych, choć nie do końca adekwatny do sytuacji obecnej.

Przeanalizowano aktualne rozwiązania prawne zawarte w aktach prawnych tworzonych na potrzeby stanu epidemii, przede wszystkim w ustawie z 2.3.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 374 ze zm.)

Publikacja ma cel praktyczny – podsumowanie dorobku doktryny i orzecznictwa, odpowiedź na pytania związane z obecnym stanem, z pewnością nadzwyczajnym, jeżeli chodzi o stosunki cywilnoprawne.

W kwestiach kontrowersyjnych, a tych niestety jest sporo, autor, przedstawiając poglądy doktryny i orzecznictwa, starał się zająć jednoznaczne stanowisko, zdając sobie sprawę z tego, że może być to stanowisko nieprzyjęte w orzecznictwie. Z pewnością spojrzenie sądów na klauzulę *rebus sic stantibus* zmieni się, jednak trudno przewidywać w jakim kierunku rozwine się linia orzecznicza.

Obecna sytuacja – stan epidemii i ograniczenia z nim związane – będzie miała długotrwały wpływ na teorię i praktykę wymiaru sprawiedliwości w Polsce. Nadzwyczajna sytuacja związana z epidemią doprowadziła do opóźnień w ich rozpoznawaniu. Do właściwego stosowania prawa potrzebny jest sprawnie działający wymiar sprawiedliwości. Widać to wyraźnie, że bez informatyzacji sądownictwa, bez cyfryzacji akt, bez posiedzeń odbywanych online, wymiar sprawiedliwości nie ma szans na sprawne działanie.

Mamy do czynienia obecnie ze swoistym laboratorium norm prawnych dotyczących sytuacji nadzwyczajnej. Niemożliwość świadczenia, nadzwyczajna zmiana stosunków – to obecnie w pewnym sensie norma w stosunkach cywilnoprawnych. Pamiętać jednak trzeba o tym, że im dłużej trwa taka sytuacja, tym bardziej, szczególnie dla nowych stosunków zobowiązaniowych, staje się ona punktem odniesienia, stanem zwyczajnym.

[Przejdź do księgarni →](#)